

Momentul 23 August 1944 ca act de voință al elitelor (August 23, 1944 as an act of elites' will)

Sabin DRĂGULIN

Istoria modernă și contemporană a statului român a fost influențată de idealurile politice ale elitelor momentului. Fiecare timp istoric relevant al istoriei noastre a fost expresia actului de voință a elitelor naționale. Revoluția de la 1848, Unirea Moldovei cu Țara Românească (5/24 ianuarie 1859), abdicarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza (10/22–11/23 februarie 1866), urcarea pe tron a lui Carol I (10 mai 1866), declararea independenței de stat (9 mai 1877), participarea la Primul Război Mondial, ca urmare a deciziei Consiliului de Coroană din 14 august 1916, intrarea în Al Doilea Război Mondial de partea Puterilor Axei, ca și evenimentele care s-au desfășurat în data de 23 august 1944 se înscriu în acest parcurs istoric.

Lipsa de participare a maselor la luarea acestor decizii a fost cauzată de faptul că statul român a cunoscut o mult prea scurtă perioadă de trecere de la feudalism la modernitate și, de aceea, rolul elitelor a fost fundamental. Elitele autohtone au fost cele care au decis unirea de la 1859, acestea au impus un ritm de modernizare alert, având ca model de referință spațiul de cultură și civilizație occidental. Legitimitatea acțiunilor acestor grupuri nu a pro-

venit din partea națiunii și a cetățenilor. Era și imposibil. În primul rând că nu aveam o națiune, iar în al doilea rând, poporul român nu era alcătuit din cetățeni. Aceasta a provenit dintr-o legitimitate fondată pe valori de tip feudal, în care societatea de status permitea elitelor luarea deciziilor în funcție de rangul nobiliar, gradul de educație sau de bunăstarea financiară. Într-o societate profund rurală, ignorantă în plan politic și cetățenesc, în care gradul de analfabetism era deosebit de ridicat, elitele și-au impus voința și proiectele modernizatoare.

Momentul istoric de la 23 august 1944 a fost de-a lungul timpului interpretat în funcție de interesele ideologice. Totuși, pentru a înțelege cauza apariției acestuia, trebuie să ne întoarcem în timp. În octombrie 1940, România, la decizia lui Ion Antonescu, se aliază cu Germania, pentru ca în iunie 1941 să intre în război de partea Puterilor Axei. Motivația oficială a legitimării acestui act de o gravitate extraordinară pentru istoria contemporană a României a fost recuperarea teritoriilor anexate prin forță de către URSS: Basarabia, Bucovina de nord și Ținutul Herței. Însă accentul pe care doresc să îl pun este acela că, pentru încă o dată decizia ce a

angrenat destinul statului român a fost luată la dorința unui singur om, sprijinit fiind de un număr redus de persoane. Poporul nu a fost întrebat, el doar a primit decizia.

În istoriografia ruso-sovietică, intrarea statului român în război este prezentată ca un act de participare a țării noastre la războiul hitlerist antisovietic. O asemenea caracterizare a aparținut și istoricilor români până în 1968, când s-a scris pentru prima dată, după 1945, despre Unirea Basarabiei cu România.¹

Pentru a putea înțelege modul în care elitele comuniste s-au legitimat de la momentul 23 August 1944 voi realiza o scurtă incursiune a modului în care acesta a fost descris. În perioada comunistă și ulterior poscomunistă, evenimentul istoric care a avut loc în data de 23 August 1944 a cunoscut mai multe denumiri.

Înainte de 1968, în istoriografia oficială a fost folosită cu precădere sintagma de **cotitură istorică**.

La începutul anilor '70, evenimentele sunt descrise ca fiind o **insurecție armată** la care „au participat o largă coaliție de forțe, de la clasa muncitoare și partidele ei, până la partidele burgheze și cercurile palatului, ceea ce a constituit un factor esențial al succesului luptei pentru doborârea dictaturii militare antonesciene și alăturarea României la coaliția anti-fascistă. De o deosebită însemnătate pentru reușita insurecției a fost crearea unor detașamente armate proprii ale clasei mun-

citoare – formațiunile de luptă patriotice”.²

Pe parcursul anilor '80, în manualele de istorie de clasa a X-a acest eveniment este considerat a fi un „**Act istoric** care a determinat o schimbare fundamentală în situația forțelor politice din țară, a raporturilor dintre ele, zdruncinând pozițiile claselor exploatare, slăbind influența burgheziei și a moșierimii, fără a le înlătura însă de la putere”³.

La începutul anilor '90, când istoriografia românească începea să se elibereze de dogmatismul ideologiei comuniste, evenimentele de la 23 august au primit titulatura de **Actul de la 23 August 1944**. Este important să specificăm că acest moment istoric deosebit de important este considerat a fi o **lovitură de stat**. Această abordare se regăsește în manualele de specialitate de clasa a VIII-a și de clasa a XII-a. În edițiile publicate de Editura Didactică și Pedagogică în anul 1992, editate de două colective de profesori și cercetători, apare conceptul de *lovitură de stat*, însă în ediția realizată de Mihai Manea și Bogdan Teodorescu e prezentă sintagma *act de inspirație națională*⁴. Titulatura de lovitură de stat se regăsește și în anul 2000, în cadrul Manualului de istorie pentru clasa a XII-a, publicat de Editura Rao.⁵ În anul 1999, în Manualul pentru clasa a VIII-a apărut de Editura Sigma se folosește conceptul de **Momentul de la 23 August 1944**, acest eveniment fiind caracterizat drept o „schimbare politică”.⁶ Volumul pu-

blicat de Editura Teora, în edițiile din 200 și 2003, menține sintagma **Actul de la 23 August 1944**⁷. În lucrările de specialitate ale istoricilor contemporani, în funcție de perioada istorică și gradul de ideologizare a istoriei, momentul de la 23 august 1944 a mai fost considerat: Întoarcerea armelor, Revoluție antifascistă și antiimperialistă, Act de înaltă trădare sau Gravă eroare politică.

Ceea ce nu se spune, dar transpare destul de clar din definițiile date înainte și după 1989, este că și acest moment deosebit de important pentru destinul statului român a fost o decizie luată cu precădere de o singură persoană, respectiv Regele Mihai, care, deși avea sprijinul liderilor partidelor istorice și al altor grupuri de putere, a decis singur arestarea Mareșalului Antonescu în data de 23 august, și nu așa cum se organizase, în data de 26 august. Această decizie a avut consecințe în

plan geopolitic (întoarcerea armelor împotriva armatelor germane fără ca statul român să beneficieze de un acord militar, Acordul de Armistițiu fiind semnat abia pe 12 septembrie 1944), politic (a creat baze legitimizei mișcării comuniste din România), militar (au fost luați peste 170.000 prizonieri între 23 august și 12 septembrie, fiind confiscată întreaga flotă comercială și militară a României) și internațional (Marile Puteri nu au recunoscut prevederile negocierilor pe care le-au încheiat cu diverși reprezentanți ai României pe parcursul războiului).

Concluzia finală a acestei scurte prezentări este că în istorie, în funcție de interesele politice ale grupurilor de putere participante, evenimentele istorice pot fi interpretate în mod diferit. Ceea ce nu poate fi trecut cu vederea, însă, este că în scurta noastră istorie ca stat, rolul personalităților și al elitelor a fost fundamental în scrierea acesteia.